

ISTORICUL APARIȚIEI ȘI EVOLUȚIEI MĂSURILOR ALTERNATIVE PRIVAȚIUNII DE LIBERTATE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Mariana GRAMA, Daniel MARTIN

Catedra Drept Penal și Criminologie

La lutte contre l'infraction remonte aux époques historiques les plus anciennes. Au début, la peine était envisagée comme une nécessité impérative inspirant toujours la peur. Les opinions des juristes célèbres nous montrent que l'histoire de la peine peut être partagée en cinq périodes:

- a) La première phase, qui dure jusqu'au XVIII-ième siècle, c'est la période des peines corporelles,
- b) La seconde phase concerne le XIX-ième siècle, et elle se caractérise par la peine de la privation de liberté;
- c) Les phases postérieures se distinguent par l'apparition des alternatives à la privation.

L'histoire des peines dans notre pays se caractérise par la transformation des éléments des alternatives à la détention, qui ont toujours existé dans une institution juridique indépendante et qui sont reflétées dans le nouveau Code Pénal de République de Moldavie.

Lupta împotriva crimei – în înțelesul larg de faptă vătămătoare săvârșită de un om împotriva altui om – s-a dus în întreaga istorie a societății umane și a cunoscut, de-a lungul veacurilor, importante mutații în ceea ce privește ideile referitoare la rostul și justificarea pedepselor, iar problema individualizării sancțiunilor de drept penal se află implicată în toate doctrinele penale care, mai cu seamă în ultimele două secole, începând de la constituirea școlii clasice, au marcat evoluția politicii penale. De aceea, pentru o mai profundă înțelegere a problemelor teoretice pe care le ridică individualizarea pedepselor, precum și pentru fixarea pozițiilor dreptului nostru penal referitor la pedeapsă, la scopul, esența și fundamentul ei, în raport cu diverse idei privitoare la represiune prezente în diverse izvoare de drept și sisteme de politică penală existente la diferite etape de dezvoltare, o înfățișare, chiar sumară – căci, prin forța lucrurilor, ea nu poate fi decât simplificatoare și schematică – a acestor concepții ni se pare binevenită.

Istoria certifică evoluția conceptului de pedeapsă. De-a lungul anilor, rolul acesteia a fost înțeles deseori eronat. Timp îndelungat, legiuitorii și filosofii s-au închinat pedepsei, considerând-o drept temelie a societății, o necesitate imperativă, cu toate că nu prea salutată și agreată, grație fricii pe care a inspirat-o întotdeauna. Atât timp cât ordinea socială va fi expusă unor tulburări care vor deranja întreaga societate și atât timp cât legea va considera atare tulburări drept acte ilicite, penale, tot atât timp va exista și pedeapsa în scopul protejării societății și acestei ordini. Inevitabil, pedeapsa va exista și va fi o instituție obligatorie atât timp cât vor exista și celelalte instituții menite a proteja societatea.

Însă, pentru a avea succese bine conturate, societatea ar trebui să reacționeze nu atât împotriva răului care s-a produs deja, ci să tindă spre prevenirea răului care ar putea să se producă. Statul este în drept nu numai să pedepsească, ci este și obligat să prevină. Prin urmare, prevenirea infracțiunii și pedepsirea acesteia au aceeași importanță pentru comunitate.

Blândețea pedepselor a fost susținută chiar din antichitate. Ch. Montesquieu în *Spiritul legilor* combate cu puternice argumente cruzimea acestora. C. Beccaria susține că tortura este un mijloc sigur de a-i absolvi pe secărații robuști și de a-i condamna pe inocenții slabi. Tot el spunea că atrocitatea pedepsei însăși face să se cupeze totul pentru a scăpa de ea. Cu cât este mai mare răul de care se teme vinovatul, cu atât el mai multe infracțiuni comite spre a scăpa de pedepsirea unei singure.

Țările și timpurile celor mai groaznice suplicii au fost întotdeauna ale celor mai sângeroase și mai inumane infracțiuni.

Până în prezent, rațiunea umană caută o soluție a problemei privind combaterea criminalității, având sarcina de a răspunde la două întrebări: 1) care metode să fie utilizate în lupta contra criminalității și 2) care tratament să fie aplicat infractorilor?

Pentru a da un răspuns bine argumentat la întrebările în cauză, ar fi rațional de a vedea cum s-a evoluat până la acest punct. Deși lupta cu criminalitatea s-a dus întotdeauna, cu toate acestea nici până în prezent nu s-a ajuns la rezultatul scontat – stârpirea sau cel puțin diminuarea esențială a criminalității.

În acest context ne propunem o analiză istorică a pedepselor penale cu scopul de a stabili etapa apariției măsurilor alternative privațiunii de libertate ca parte componentă a pedepselor penale și a cauzelor ce au generat această apariție.

Actualmente, vorbindu-se despre pedepse se face preponderent caracteristica lor pe plan internațional.

O sinteză și analiză evolutivă a pedepselor privative de libertate, precum și a celor care au format prototipul alternativelor înțelese în accepțiunea contemporană, ce au existat pe teritoriul țării noastre, până la momentul actual nu s-a întreprins. Noi însă vom purcede de la general la particular, făcând o caracteristică istorică generală a sancțiunilor, după care ne vom referi în particular la Moldova.

Astfel, unul dintre cei care vorbește despre dezvoltarea istorică a pedepselor și despre apariția alternativelor privațiunii de libertate este francezul J.Pradel [1], care enumeră și caracterizează cinci faze pe care le-au parcurs în dezvoltarea lor sancțiunile de drept penal.

În opinia sa, prima perioadă se finalizează în sec.XVIII, fiind cea a pedepselor corporale. Această epocă este caracterizată de atrocitate și barbarismul pedepselor. Sistemul incriminărilor și pedepselor fuseseră create și se dezvoltaseră treptat, în mare măsură necodificat, sub influența obiceiurilor, a dreptului roman și a celui canonic; produs al unei dezvoltări multisekulare și format din interferența atâtor izvoare, în cea de-a doua jumătate a sec. al XVIII-lea dreptul penal era orientat către un singur țel: salvagardarea vechiului edificiu al feudalității, prin înăbușirea forțelor care, cu energie și îndrăzneală sporite, îl atacau de pretutindeni.

În acele condiții istorice concrete, gânditorii iluminiști, reprezentanți ai școlii clasice, Voltaire, Diderot, Beccaria, Rousseau etc., ideologi ai burgheziei în ascensiune, s-au ridicat împotriva legislației penale sângeroase, împotriva cruzimii, nedreptății și lipsei de umanitate a dreptului penal feudal.

Reprezentanții școlii clasice promovau ideea că măsura pedepsei nu poate fi decât infracțiunea, fiind determinată, în primul rând, de criteriul calitativ, care consta în natura infracțiunii. Aceasta înseamnă că, atunci când este posibil, natura pedepsei trebuie să fie analoagă naturii infracțiunii: infracțiunile contra onoarei vor fi pedepsite cu dezonorarea – infamia publică, cele împotriva liniștii publice – cu închisoarea sau exilul, cele contra bunurilor – cu pedepse pecuniare etc. Iar, în al doilea rând, de criteriul cantitativ, constând în paguba adusă societății prin infracțiunea săvârșită.

Anume reprezentantul școlii clasice C.Beccaria a fost primul care a propus ca sancțiune penală „munca în folosul comunității”, arătându-i avantajele atât pentru societate, cât și pentru individ: „...pedeapsa cea mai potrivită va fi cea unică formă de robie care se poate numi dreaptă, adică robia pentru o vreme a activităților și a persoanei în folosul societății comune...” [2].

Cea de-a doua perioadă reprezintă sec. al XIX-lea, manifestându-se prin aplicarea excesiv de amplă a privațiunii de libertate. Doar că spre sfârșitul acestui secol pedeapsa privativă de libertate este privită ca purtătoare a tuturor nereușitelor.

În aceste condiții, s-a constituit o nouă doctrină penală, cunoscută sub numele de doctrină pozitivă (ai cărei reprezentanți au fost C.Lombroso, E.Ferri, R.Garofalo etc.).

Ei considerau că represiunea se poate realiza prin aplicarea uneia sau a mai multor măsuri de apărare socială, desemnate prin termenul generic de „sancțiuni” sau prin expresia – cu un înțeles mai larg decât sensul său obișnuit – de „măsuri de siguranță”. În noțiunea de „sancțiune” doctrina pozitivistă înglobează atât pedepsele, cât și măsurile de siguranță propriu-zise, între care, potrivit acestei doctrine, nu există nici o deosebire funcțională ori de esență.

Sancțiunile preconizate de doctrina pozitivistă sunt numeroase și foarte diferite sub aspectul efectului lor imediat: **reparatorii** (constând în suprimarea situației antijuridice, anularea efectelor infracțiunii și repararea pagubelor cauzate prin săvârșirea acesteia), **eliminatorii** (moartea, internarea într-un azil, detenția pe viață), **represive** (închisoarea, amenda), **sociale** (îndepărtarea de un anumit loc, excluderea de la exercitarea anumitor profesii, plasamentul într-o familie onestă etc.).

Aceste idei vor reuși treptat să impună noi tipuri de sancționare.

Începutul sec. XX s-a remarcat prin modificarea continuă a legilor penale, precum și prin adoptarea unor legi noi. Individualizarea și aplicarea pedepsei penale este într-o continuă schimbare, căutându-se și încercându-se de a limita aplicarea privațiunii de libertate sau înlocuirea ei. Toate acestea conturează a treia etapă de evoluție a alternativelor, remarcată și prin apariția unor noi instituții ale dreptului penal, cum sunt probațiunea și suspendarea executării pedepsei.

Probațiunea a apărut în sistemul anglo-saxon de drept (Anglia, SUA) și a funcționat pe parcursul mai multor decenii, răspândindu-se și asupra țărilor cu sistem de drept continental.

Spre exemplu, în Anglia, după unii autori [3], probațiunea apare în 1887 în legătură cu adoptarea Legii despre încercarea (probarea) pentru prima oară a condamnaților. Datorită actelor normative care au apărut mai târziu (Legea despre încercarea infractorilor din 1907, regulile probației din 1965 ș.a.), această instituție s-a stabilit temeinic.

La începutul sec. XX gândirea politică era preocupată de promovarea unei politici penale apte să corespundă exigențelor unei combateri eficiente a fenomenului infracțional. Anume în acest răstimp (sf. sec. XIX – înc. sec. XX) apare doctrina „apărării sociale” al cărei promotor era școala italiană „Terzza Scuola” fondată de Alimena și Carnevale. Una dintre ideile de bază ale acestei doctrine rezidă în aceea că statul avea obligația de a-i resocializa pe infractori, și nu pur și simplu de a-i pedepsi, sancțiunea având funcția de prevenire, educare.

La începutul sec. XX, în majoritatea țărilor civilizate s-a pus problema cu privire la aportul închisorilor în lupta contra criminalității. Evaluându-se și cercetându-se influența închisorii asupra personalității și societății, s-a ajuns la concluzia că, în multe cazuri, închisoarea stimulează apariția criminalității organizate.

Așadar, către sec. XIX – înc. sec. XX în mai multe legi penale apar diverse încercări de a înlocui privațiunea de libertate cu alte măsuri juridico-penale, care ar asigura același efect pentru condamnat, dar și pentru stat. Anume aici apar alternativele privațiunii de libertate ca concept.

Cea de-a patra perioadă cuprinde mijlocul sec. XX – perioada de dezvoltare a alternativelor privațiunii de libertate. Aici însă nu pot fi atribuite țările ex-sovietice, deși unele din pedepsele alternative și alte măsuri juridico-penale alternative privațiunii de libertate codurile penale ale acestor state (inclusiv al RSSM) cunoșteau, spre exemplu: amenda, munca corecțională, condamnarea condiționată.

Cea de-a cincea perioadă începe cu anii '80 ai sec. XX (și continuă până în prezent). Este o etapă de largire a sferei de aplicare a alternativelor, acestea cunoscând răspândire pe plan internațional. Mai mult decât atât, ele devin un obiect de preocupare al diferitelor organisme internaționale.

Deci, începând cu mijlocul sec. XX politica penală a luat poziția de susținere a pedepselor alternative privațiunii de libertate. Afară de ideile generate de principiul umanismului, pe parcursul multor ani au apărut și idei pragmatice referitoare la cheltuielile pe care le suportă statul pentru întreținerea sistemului penitenciar. ONU și Consiliul Europei au elaborat acte internaționale care se referă la alternativele privațiunii de libertate, cum ar fi: Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice; Regulile standard de tratament al deținuților, aprobate de Primul congres al ONU cu privire la prevenirea criminalității și tratamentul deținuților; Rezoluția a VIII-a a Congresului VI al ONU cu privire la prevenirea criminalității și tratamentul infractorilor, care se referă la diferite alternative ș.a.

Începând cu anii '80-90 ai sec. XX, politica pedepselor penale tot mai mult s-a arătat a fi în căutarea de alternative ale privațiunii de libertate. Către sf. sec. XX – înc. sec. XXI legiuitorii urmăresc niște scopuri mai globale. Recunoscând că metodele tradiționale de luptă contra criminalității sunt mai puțin eficiente, ei se străduie să elaboreze noi tipuri de sancțiuni, care ar soluționa obiective aparte, nu doar evitarea privațiunii de libertate. Esența pedepselor, executate în cadrul societății și elaborate în ultimii zece ani, constă în obținerea de la infractor a îndeplinirii unor cerințe care l-ar ajuta să devină membru normal al societății.

Deoarece obiectul nostru de cercetare îl formează totuși măsurile alternative privațiunii de libertate în Republica Moldova, vom încerca să elucidăm apariția și evoluția lor anume pe acest teritoriu, începând cu cele mai vechi timpuri și până în prezent, reprezentându-le în contextul legilor existente în diverse perioade și al politicii penale promovate la o etapă sau alta de dezvoltare a țării noastre.

Geto-dacii de pe vremea lui Burebista nu au realizat o distincție clară între normele juridice, religioase și morale. Acest amestec de norme va fi depășit numai odată cu crearea provinciei romane Dacia.

În perioada embrionară, dar mai cu seamă în cea de formare a statului, la geto-daci încep să apară instituțiile juridice, care reprezintă voința clasei ce domina din punct de vedere economic.

Sistemul de drept, format din norme cutumiare, obișnuielnice, și din legi scrise, emise în temeiul poruncilor regilor geto-daci, cuprinde în mod necesar și instituții de drept penal. Cristalizarea normelor dreptului penal geto-dac are loc, asemenea celorlalte norme juridice, în perioada de formare a statului centralizat și independent, menite fiind să sancționeze pe cei care s-ar împotrivi noii ordini politice instaurate. Dreptul penal geto-dac cuprindea, ca și celelalte sisteme de drept antic, norme aspre. Normele penale aveau drept scop apărarea valorilor fundamentale împotriva infracțiunilor și sancționau pe cei care se făceau vinovați de crime contra statului, proprietății și familiei.

Sancționarea faptelor penale la geto-daci inițial urmărea scopul răzbunării sângelui. Cu timpul, însă, statul a interzis răzbunarea.

La acel moment, pe larg se aplica pedeapsa cu moartea (pentru adulter, omor, trădare, furt de cereale).

După evacuarea provinciei Dacia de Aurelius (anul 275 d. Hr.), în vremea obștii sătești, cea mai aspră pedeapsă pentru infractor nu era moartea, ci izgonirea acestuia din cadrul obștii sătești, opinia publică exercitând o înrâurire permanentă asupra celor vinovați de infracțiuni și supunându-i, în diferite ocazii, oprobriului (strigarea peste sat la horă, porecle etc.) [4]. Desconsiderat de locuitorii satului și povestit continuu, infractorul, izgonit prin asemenea mijloace, era nevoit să părăsească obștea sătească pentru a se stabili în alte teritorii.

Răspunderea pentru faptele personale care dăunează altora, conflictele dintre membrii obștii se rezolvau în cadrul obștii, pe baza solidarității rudelor, talionului și a compoziției.

După plecarea din Dacia a autorităților și legiunilor romane, pe teritoriul ei, după cum confirmă numeroase date arheologice [5], populația de aici și-a continuat, în linii mari, modul de viață tradițional.

În perioada sec. IV-VIII s-a realizat procesul de etnogeneză a românilor, având o organizare proprie în cadrul satului și norme de reglementare a relațiilor în obște. Mai multe obști se uneau în uniuni, confederații de obști, în vederea realizării unor obiective comune: apărarea de năvăliri, folosirea mai eficientă a unui teritoriu relativ unic ș.a.

Aceste uniuni formează „câmpulung-urile, cnezatele, voievodatele” sau, în general, „țările”. Aparatul de conducere a obștilor se menținea și era completat de cel al „țărilor”.

Odată cu formarea țărilor au fost preluate normele după care se conduceau obștile, fiind întărite prin autoritatea aparatului politic al „țărilor”. Dar, în condiții noi, s-au adaptat și norme noi, totalitatea acestor norme formând „Legea țării”. Aceasta avea sensul de totalitate de norme nescrise, legate prin convingere, credință și conștiință.

La români, „Legea țării” era un sistem normativ elementar care reglementa relațiile dintre membrii obștii și dintre obști referitor la asigurarea liniștii publice prin apărarea vieții, credinței și demnității membrilor obștii.

În reglementarea penală „Legea țării” mai păstrează unele reminiscențe din epocile anterioare, dar în principal apără valorile și relațiile ce interesează ordinea feudală și anunță totodată unele începuturi de modernizare juridică. Statul căuta să pună stavilă practicii învechite a talionului, prin aplicarea pedepsei numite zăvească (amendă) celor care ar cuteza să mai recurgă la răzbunarea privată [6]. De asemenea, se mai întâlnesc cazuri ca persoane nevinovate să răspundă pentru vina unor rude, de exemplu, ca fratele să plătească pentru despăgubirea victimelor fărădelegilor comise de fratele său.

Se consacră fățiș inegalitatea în fața legii penale, după starea socială a făptașului și a victimei, aceleași fapte fiind apreciate în mod diferit, ca și pedepsele.

Întrucât, după cum s-a menționat deja, sistemul răzbunării nu mai prezenta nici un interes, el a fost înlocuit, cu timpul, cu un sistem de despăgubire, cu o compoziție. Aceasta nu mai era o pedeapsă în sensul strict al cuvântului, ci o împăcare (învoială) între părți, urmată de o despăgubire materială. Făptuitorul, ca să evite loviturile victimei sau ale familiei ei, plătea o despăgubire oarecare care era lăsată la învoiala părților.

Nu trezește îndoială faptul că sistemul compoziției reprezintă un stadiu mai înaintat în evoluția pedepsirii unei infracțiuni în dreptul feudal. În locul unei răzbunări inumane și inutile, victimei sau familiei acesteia i se dă ceva care îi era materialmente profitabil și îi alină întrucâtva suferințele îndurate.

Nicolae Iorga, în lucrarea sa *Studii și documente*, indică următorul citat datând de la 17 iulie 1661, în care se relatează că un oarecare Antonie Colăcescu dă o ocină drept răscumpărare pentru pedeapsa spânzurătorii: „... cum eu furat un bou, și m-au prins de față și era să mă spânzure; iar de unchi mei și de oamenii mei n-au vrut neme să mă plătească de la curmeiu (spânzurătoare); deci eu, vădzând că-s de perire, eu dat ocina din sat din Cernoște, un bătrân, cu hălășteu în Pereschiiu, cu așa de fân și cu săpături...” [7].

„Legea țării” îngăduia o largă aplicare a compoziției, prin care se puteau răscumpăra cele mai multe infracțiuni. Chiar și infractorii pedepsiți cu moartea puteau să-și răscumpere „capul” („gâtul”).

În general, se plătea o sumă de bani, iar dacă făptuitorul nu dispunea de bani ca să plătească cât se învoise, atunci putea da în schimb un bun oarecare al cărui proprietar era. În acest caz, se întocmea un zapis (act), de regulă, în prezența martorilor, sau se cerea ca dreptul de a stăpâni acest bun să fie întărit de Domnie [8].

Potrivit „Legii țării”, cele mai grave infracțiuni erau considerate hiclenia (trădarea comisă de boieri împotriva domnului), care se pedepsea cu moartea și confiscarea averii și osluhul (neascultarea poruncilor domnești), ce se pedepsea cu moartea sau hatahul (o amendă de vite cu luarea ocinelor).

Pedepsele aplicate erau fie **fizice** (prin tăierea capului, spânzurătoare, bătaie), fie **închisoarea** la ocnă, temniță sau pușcărie, fie **bănești** (gloabă, dușegubină, pradă zăvească). Uneori se aplicau și pedepse **infamante**: purtarea și bătaia pe uliță a infractorului, tăierea bărbii.

Legea țării nu prevedea ca pedeapsă tortura celui vinovat.

Autorul Ioan D. Condorachi [9] afirmă că în obiceiurile și în tradiția poporului român era înrădăcinată practica împăcării părților; chiar și după ce intervenea puterea publică, care îl condamnă pe vinovat, victima putea totuși să ceară ca făptuitorul să fie scutit de pedeapsă, dacă ei se împăcau și dacă i se dădea o despăgubire victimei. În lucrarea *Voyages et ambassades de missire de Guilbert de Lannoy* (Călătoriile și soliile domnului Giulbert de Lannoy) (399-1450) se povestește cazul acestui cavaler, ambasador al regelui Franței Carol al VI-lea, jefuit de tâlhari în apropiere de Cetatea Albă, în Moldova. Fiind prinși, hoții sunt aduși cu ștreangul la gât înaintea cavalerului, lăsându-se la voia lui să fie omorâți sau iertați. Însă, deoarece hoții i-au restituit banii și lucrurile furate, cavalerul se ruga de Domn (domnitorul Moldovei Alexandru cel Bun), care i-a iertat de la moarte și le dăduse drumul [10].

Răscumpărarea de pedeapsă se admitea în toate cazurile de delict private, chiar dacă se pronunțase pedeapsa capitală [11]. Tot ce se cerea în acest caz era ca victima sau familia ei să-l ierte pe cel vinovat în fața autorității care pronunțase condamnarea.

Mai mult ca atât, au existat cazuri, reflectate de către N.Iorga și Ch.Ghibănescu, când răscumpărarea de la o pedeapsă, pronunțată de autoritatea publică, se putea face și de o terță persoană care nu avusese nici un amestec în comiterea infracțiunii. Un document din anul 1615 atestă că un oarecare popă Matieș plătește un cal pentru răscumpărarea capului unui hoț, numit Ostahi [12].

Astfel, în vechiul drept penal român se urmărea pedepsirea faptei comise și despăgubirea celui vinovat.

La sfârșitul sec. XVI – începutul sec. XVII, mai mulți domnitori au promulgat consecvent o politică penală mai dură, care se deosebea de politica penală precedentă. Deoarece timp de 40 de ani (1588-1628) au fost editate o serie de gramote cu conținut similar, care se refereau la dreptul penal, aceste măsuri legislative au fost calificate ca o reformă de 40 de ani în domeniile respective. La mijlocul secolului al XVII-lea au fost adoptate cele mai importante izvoare ale dreptului nostru scris din epoca feudalismului. Dintre acestea ținem să amintim Cartea românească de învățătură („Cartea românească de învățătură de la pravilele împărătești și de alte județe cu zisa și cu toată cheltuiala a lui Vasile voievodul și domnul Țării Moldovei, den multe scripturi talmăcite den limba ilinească pe limba românească”), zisă și Pravila lui Vasile Lupu.

Cartea românească de învățătură este prima codificare legislativă cu caracter laic din istoria dreptului nostru. Ea a fost întocmită de către logofătul Eustratie din ordinul lui Vasile Lupu și tipărită în anul 1646 la tipografia mănăstirii Trei Sfetiteli din Iași.

Dispozițiile penale sunt formulate pe baza unor principii moderne pentru acele timpuri, preluate din lucrarea lui Prosper Farinaccius *Praxi et theoricial criminalis*, apărută în 1609-1614 la Veneția.

În Pravila lui Vasile Lupu pedeapsa era numită certare. Se aplicau pedepse fizice (decapitarea, spânzurarea, tragerea în țeapă), pedepse privative de libertate (ocna, temnița, surghiunul la mănăstire), pedepse care vizau expunerea celui vinovat aprobriului public (purtarea prin târg), pedepse religioase (afurisirea, oprirea la biserica) și pedepse precuniare (amenzile sau gloabele). În anumite cazuri se putea aplica și pedeapsa talionului, ca o reminiscență a sistemului răzbunării private.

Erau cunoscute cazuri de comutare a privațiunii de libertate pe un termen nu prea mare (câteva săptămâni) în amendă (pentru leziuni corporale). Dacă, de exemplu, era comis un omor de un „răufăcător”, atunci pedeapsa cu moartea nu putea fi comutată în amenda „dușegubina”. În general, mărimea amenzii varia în funcție de infracțiunea săvârșită: de exemplu, pentru omorul nou-născutului se încasa o amendă de 2,5 ori mai mare ca pentru omor din imprudență.

Pravila lui Vasile Lupu s-a aplicat în Moldova până în secolul al XVIII-lea.

Începând cu secolul al XVIII-lea, hrisoavele domnești – ca formă de exprimare a voinței clasei dominante – se situează pe un loc de frunte și domnii fanarioți le-au folosit din plin.

În acest secol, intensa activitate legislativă s-a oprit la nivelul de proiect de cod oficial sau privat, precum și la o importantă serie de culegeri oficiale sau private de acte normative. În seria unor astfel de culegeri se înscrie și Manualul lui Armenopol (denumit și Hexabiblu lui Armenopol), Vacteria sau Syntagma lui Matei Vlastares.

În domeniul dreptului penal, în secolul al XVIII-lea în Principatele române se răspândesc ideile umaniste ale iluminiștilor. Curentul iluminist era pătruns de un profund umanism. Lucrarea lui Cezare Beccaria *Despre delict și pedeapsă*, scrisă în 1764, devine cunoscută în Moldova și în Valahia.

Sub influența acestor idei pedeapsa cu moartea pentru hiclenie se aplica tot mai rar. Începe a se practica o pedeapsă asemănătoare cu degradarea civilă – „îmbrăcarea în suman”, adică privarea de rangul de boier și de privilegiile respective.

Pe larg se aplica amenda judiciară (gloaba) pentru depunerea mărturiei false, confecționarea banilor, pentru cauzarea de răni etc. Numai omorul cu intenție directă era pedepsit cu moartea, iar cel săvârșit din imprudență era sancționat prin răscumpărarea vinei, plata gloabei.

Pentru furt, țărani erau pedepsiți cu ocna, pedepse corporale; pentru furt a treia oară se prevedea și tăierea mâinilor. Hoții erau înfierăți (pe frunte) pentru a ușura evidența recidivei ș.a.

Astfel, pedeapsa capitală, aspru criticată de Beccaria, a fost păstrată, dar se aplica tot mai rar. Domnitorul Alexandru Mavrocordat menționează în 1783 că în Moldova pedeapsa cu moartea se aplica rar, doar pentru omor premeditat, tâlhărie cumulată cu omorul sau tâlhărie a treia oară. Însuși Alexandru Mavrocordat a jurat să nu o aplice. Tot mai des, ocna și închisoarea înlocuiau pedeapsa cu moartea. Pedepsele precuniare – gloaba – se înlocuiau deseori și în caz de omor; dacă făptuitorul s-a împăcat cu rudele victimei sau dacă criminalul nu-i cunoscut, plătește obștea pe al cărei hotar s-a comis infracțiunea.

La începutul secolului al XIX-lea juristul Andronache Donici face o încercare de a sistematiza legislația moldovenească. A. Donici a analizat dreptul cutumiar, legislația domnească la dreptul bizantin receptat, alcătuiind un manual de legi pe care l-a intitulat *Adunare cuprinzătoare în scurt legile din cărțile împărătești pentru conducerea celor ce învață legile cu arătarea cărții, titlului, capitolului și paragrafului legilor împărătești* [13]. Această lucrare, numită și Manualul juridic al lui Andronache Donici, cu toate că a fost publicată la Iași în anul 1814, după anexarea Basarabiei la Imperiul Rus, de către nimeni nu este contestat faptul că a fost răspândită și în Basarabia de după 1812.

Caracterizând lucrarea lui A. Donici, unii autori afirmă: „...manualul s-a bucurat de un real interes din partea practicienilor, deoarece era redactat în limba română, avea o structură modernă și cuprindea reglementări avansate” [14].

Acest cod al pravilistului Donici cuprindea 42 capitole, din care doar un capitol (al 41-lea) conținea norme de drept penal, celelalte se refereau la dreptul civil și de procedură.

Importanța monumentelor dreptului scris era în creștere. O caracteristică a dreptului penal consta în modernizarea formei sale prin elaborarea de noi coduri, care vin să completeze pe cele anterioare și conturează începuturile unui sistem de drept. Aceste noi coduri s-au elaborat ținându-se cont de noile codificări europene occidentale (ale Franței, Italiei ș.a.)

Dreptul penal, ca și alte ramuri de drept, s-a dezvoltat sub influența condițiilor social-economice și a curentului iluminist. În 1820-1826, în Moldova au fost tipărite prima și a doua parte a Condiții criminalicești, care era de fapt un Cod penal și de Procedură penală (Pravilniceștile orânduiei întru cercetarea faptelor criminalicești).

Potrivit concepției consacrate în Criminaliceasca condiță, toate infracțiunile erau considerate criminale.

Pedepsele denotă o discriminare socială vădită, deoarece pentru nobili se prevăd pedepse precuniare, surghiun la mânăstire, iar pentru cei „proști” sunt indicate pedepse fizice, ocna.

Codul prevedea și publicitatea aplicării unor pedepse: pedepse corporale în public, plimbarea pe străzi spre rușinarea infractorului.

Se restrânge aplicarea pedepsei cu moartea: ea se aplica pentru omor cu intenție și jaf cu omor. Pentru hiclenie urma pierderea dregătoriei și a rangului de boier.

Pedepsele de mutilare (tăierea mâinilor) se aplicau numai până la 1832, pentru falsificarea pecetei domnești; după 1832 se pedepsește cu ocna.

Privațiunea de libertate se aplica mai pe larg.

Confiscarea averii este interzisă de Condiția criminalicească. Astfel, are loc îmblânzirea represiunii penale: moartea se aplică mai rar, mutilarea este anulată, dar pedepsele corporale se mai mențin alături de privațiunea de libertate și amenzi.

Prin încheierea, la 28 mai 1812, a păcii de la București se pune capăt războiului ruso-turc din anii 1806-1812. Una dintre clauzele acestui tratat de pace prevedea anexarea regiunii dintre Prut și Nistru (Basarabia) la Imperiul Rus, parte componentă a Principatului Moldovei.

Imediat după pacea de la București a fost adoptat Regulamentul organizării administrației provizorii în Basarabia. Pe lângă acesta, în Basarabia s-au mai aplicat și alte izvoare de drept, cum sunt: Hexabibluul lui Armenopol, Manualul lui Andronache Donici și Sobornicescul Hrisov de la 1785 al domnitorului Alexandru Mavrocordat [15].

În sfera dreptului penal în Basarabia au fost aplicate legile Imperiului Rus.

În Rusia, până în 1835, în domeniul dreptului penal s-au aplicat mai multe legi, chiar începând cu Pravila de Sobor a lui Alexei Mihailovici. Din 1835 a intrat în vigoare Codul general „Svod zakonov”. În 1845 a fost adoptat un nou Cod penal, care a fost pus în vigoare în 1846 („Ulojenie o nakazaniiah ugolovnih i ispravitelinih”).

În 1845 a fost adoptat un nou Cod penal (Codul pedepselor criminale și corecționale) intrat în vigoare în 1846. Acest act normativ denotă o discriminare socială vădită în privința pedepselor care, de fapt, erau constituite ca două sisteme:

- 1) pentru nobili și cler;
- 2) pentru toți ceilalți.

Persoanele din stările privilegiate nu erau supuse pedepselor corporale. Articolul 18 al Codului clasifică toate pedepsele în pedepse criminale și pedepse corecționale. În sistemul pedepselor intrau următoarele: pedeapsa capitală; privațiunea de libertate; munca la ocne fără termen; munca la ocne; în cetate; la uzine; pe termen; exilul în Siberia, Caucaz, în alte gubernii; pedepsele pecuniare (însă, amenda și confiscarea averii, totală sau parțială – doar în cazurile expres prevăzute de lege); pedepse corporale (doar pentru anumite categorii de infractori); mustrea în prezența instanței, sau în cazurile cele mai grave – cu ușile deschise. Pentru anumite infracțiuni se aplicau și pedepsele bisericești (pocăința bisericească). Codul prevedea și un șir de pedepse complementare și accesorii, printre care interdicția anumitor meserii și profesii, obligația de a cere scuze de la pătimăș, în prezența instanței sau a martorilor, în forma și expresiile stabilite de instanță.

Pentru crime și delict de serviciu erau aplicate un șir de pedepse specifice, ca: eliminarea de la slujbă, destituirea din funcție, reținerea din timpul slujbei, degradarea din funcție, reținerea din salariu, mustrea, admonestarea. Pentru comiterea infracțiunilor ce au atras pagube materiale și morale, de rând cu pedeapsa, condamnații erau obligați să recupereze aceste pagube. În caz de deces al vinovatului, această recuperare se răsfrângea și asupra moștenitorilor, însă doar în limitele averii moștenite.

Revoluția de la 1848 la români, încadrându-se în contextul general european, a avut un caracter unitar pentru Principatele Românești. Unirea de la 1859 a deschis o nouă pagină prin formarea statului național modern.

Statul național, care se constituie în 1859, prin alegerea aceluiasi domnitor, Alexandru Ioan Cuza (1859-1866), atât în Moldova, cât și în Țara Românească, adoptă oficial, în 1862, numele de România. Perioada domniei lui Alexandru Ioan Cuza a fost o perioadă rodnică sub aspectul legiferării și este meritul întâiului domn al României moderne de a fi dat țării o legislație nouă în pas cu progresul, unica pentru statul național român, lichidând haosul și arbitrajul feudal, și de a fi așezat la baza vieții societății principiul legalității.

În 1864, o comisie, formată din șapte membri, a fost însărcinată cu elaborarea unui proiect de Cod penal. Această comisie a studiat cu atenție legislația penală a altor state, îndeosebi Codul penal francez din 1810 și, în oarecare măsură, Codul penal prusian din 1851. Aceste două acte legislative au reprezentat principalele izvoare ale Codului penal român.

Codul penal a fost publicat în 1865 și a rămas în vigoare până în 1937. Elaborat în condiții în care legislațiile statelor europene erau dominate de principiile școlii clasice penale (fondator Francesco Carrara), Codul penal român purta amprenta trinității: liber arbitru – culpabilitate – pedeapsă. Pornind de la postulatul că oamenii raționali au capacitatea de a alege între ceea ce este permis și ceea ce nu este permis (liberul arbitru), Codul penal român considera că infractorii sunt dominați de porniri antisociale (culpabile) și, ca atare, ei trebuie pedepsiți și excluși din societate.

Deși era dominat de concepții obiectiviste, Codul penal român a adus contribuții importante la apărarea valorilor supreme ale societății din acea vreme.

Codul penal era structurat în trei cărți: Cartea I cuprindea dispoziții privitoare la pedepse și la felul lor, Cartea a II-a cuprindea norme cu privire la crime și delict, iar Cartea a III-a – contravenții polițienești și pedepsele lor.

Conform structurii sale, Codul a adoptat o clasificare tripartită a infracțiunilor: crime, delict și contravenții. Această clasificare nu era justificată din punct de vedere teoretic, distincția făcându-se doar ținându-se cont de sistemul pedepselor. Pedepsele erau de trei feluri: criminale, corecționale și polițienești, corespunzând fiecărei categorii de infracțiune.

Pentru crime se prevedeau:

- munca silnică pe viață și pe termen – termenul maximal fiind de 20 de ani;
- reclusiunea într-o casă de muncă;
- detențiunea pe un termen nu mai mare de 2 ani și
- degradarea civică.

Degradarea civică însemna destituirea de la orice oficiu public, pierderea drepturilor politice și sociale (interzicerea de a purta arme, de a fi înrolat în armată, de a fi în învățământ).

Munca silnică ca pedeapsă penală însemna munca în mine sau în penitenciarele speciale. De regulă, cei condamnați la muncă silnică ca pedeapsă complementară suportau și degradarea civilă. Pedeapsa cu moartea nu se conținea în Cod, cea mai aspră pedeapsă fiind munca silnică pe viață (pentru omor comis cu intenție directă).

Delictelor se sancționau prin privațiunea de libertate de la 15 zile până la 2 ani.

Contravențiunile polițienești erau sancționate cu amendă sau închisoare până la 15 zile pentru încălcări ale ordinii și regulilor de conviețuire, ca: împiedicarea circulației pe stradă, deținerea în stare murdară a străzilor, hogașurilor, producerea zgomotului noaptea și tulburarea liniștii, pentru lipsa numărului la diligențe etc.

Acest Cod nu conținea pedepse corporale și nici de mutilare. El reprezenta cea mai blândă lege penală din Europa acelor timpuri [16].

Constituirea statului național unitar român prin unirea tuturor teritoriilor românești cu Vechiul Regat a fost opera întregului popor român. Românii din Basarabia, Bucovina, Transilvania și Banat au dus o luptă consecventă împotriva dominației străine, care s-a finalizat prin hotărârile democratice adoptate de organe alese despre unirea cu Țara.

Sfătul Țării din Basarabia a proclamat unirea cu Țara la 27 martie 1918. Congresul național al românilor din Bucovina a proclamat la 15 (28) noiembrie 1918 unirea acestei părți a Moldovei de Nord cu România. La 18 noiembrie (1 decembrie) 1918 Marea Adunare Națională a românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească a declarat unirea tuturor teritoriilor locuite de români cu România. Unirea a fost susținută și de sași la Congresul lor.

După întemeierea României Mari s-a creat o situație nouă și în domeniul dreptului penal, fiind în vigoare o pluralitate de legislații: Codul penal ungar din 1878 și Codul penal austriac din 1852 (în Transilvania și Bucovina). Numai într-o singură provincie din cele reunite – Basarabia – legea penală din vechea Românie a fost extinsă din 1919.

Treptat, Codul penal din 1865 s-a extins asupra întregii țări; cu toate acestea, în 1920 au început lucrările în vederea elaborării unui nou Cod penal. Adoptarea lui a fost însă tergiversată până la 18 martie 1936 și el a intrat în vigoare la 1 ianuarie 1937 (Codul penal „Carol al II-lea”).

Acest Cod penal nou a păstrat același sistem de pedepse, dar au fost introduse și altele noi. În conformitate cu acest act normativ, apare o nouă clasificare a pedepselor: pedepse de drept comun și altele politice. În calitate de pedepse complementare au fost introduse așa pedepse ca interdicția corecțională, decăderea din drepturile părintești, publicarea și afișarea hotărârilor de condamnare. Deși pedeapsa capitală și cele corporale nu erau prevăzute, în general s-a considerat că în noul Cod penal regimul punitiv s-a înăsprit [17].

Codul penal „Carol al II-lea” pentru prima dată a legalizat instituția suspendării condiționate a executării pedepsei, această instituție fiind prevăzută inițial în Legea conflictelor de muncă din 1920 și apoi în Legea sindicatelor profesionale din 1921 pentru pedepsele prevăzute în aceste legi speciale.

Codul penal din 1936 conținea, în art.65, următoarele prevederi: „În cazul unei condamnări la cel mult 2 ani închisoare corecțională, detențiune simplă sau amendă, instanța de fond, prin însăși hotărârea condamnatore, poate suspenda executarea pedepsei pronunțate, pe timp de 3 ani, plus durata pedepsei...” [18].

Cu unele mici modificări, suspendarea condiționată a executării pedepsei a fost prevăzută și în Codul penal al României din 1968.

Odată cu unirea Basarabiei cu România, teritoriul din stânga Nistrului populat de români a rămas în componența Statelor Sovietice (din 1922 Uniunea Sovietică). Ca urmare a mișcării naționale, în 1924 a fost creată Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească în cadrul Republicii Sovietice Socialiste Ucrainene. Din acest an pe teritoriul dat se aplica legislația penală unională și ucraineană, respectiv Codul penal al RSSU din 1922, apoi Codul penal al RSSU din 1926.

Deosebirea principală a Codului penal din 1922 rezidă în faptul că acesta stabilea o listă exhaustivă a pedepselor penale. Acest Cod prevedea următoarele pedepse penale: expulzarea din RSSU pe termen sau fără termen, privațiunea de libertate cu izolarea strictă a condamnatului sau fără o așa izolare, munca corecțională fără privațiunea de libertate, condamnarea condițională, confiscarea averii, amenda, limitarea în drepturi, destituirea din funcție, mustrarea publică, obligația de a recupera paguba. Ca măsură excepțională se prevedea pedeapsa capitală [19].

În Codul penal din 1926 termenul de pedeapsă penală a fost înlocuit cu termenul de măsuri de protecție socială, care se clasificau în: măsuri cu caracter juridico-corecțional; măsuri cu caracter medical și măsuri cu caracter pedagogico-medical.

În realitate, ca pedepse erau recunoscute doar măsurile cu caracter juridico-corecțional, care includeau: declararea drept dușman al oamenilor muncii cu privarea de cetățenie a URSS și expulzarea din teritoriul

URSS pentru totdeauna; privațiunea de libertate cu izolarea strictă a condamnatului; privațiunea de libertate fără o astfel de izolare; munca corecțională fără privațiunea de libertate; limitarea în drepturi; expulzarea din URSS pe termen; îndepărtarea din limitele republicilor unionale sau din anumite localități cu stabilirea altui loc de trai sau fără, cu interzicerea traiului în anumite localități sau fără așa interdicție; destituirea din funcție; privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a practica o anumită activitate; muștrarea publică; confiscarea averii; amenda; preîntâmpinarea. Ca măsură excepțională se prevedea pedeapsa capitală. Primele 4 pedepse, inclusiv pedeapsa capitală, se aplicau doar în calitate de pedepse principale, celelalte – atât ca pedepse principale, cât și ca pedepse complementare [20].

După cum observăm, ambele aceste coduri dau dovadă de o pronunțată ideologizare a legislației penale și, respectiv, a pedepselor penale.

În urma pactului Molotov–Ribentrop, teritoriul dintre Prut și Nistru a fost anexat la Uniunea Sovietică. La 2 august 1940, la Sesiunea Sovietului Suprem al URSS, a fost adoptată legea despre formarea RSSM, iar la 14 decembrie 1940 Prezidiul Sovietului Suprem al URSS, printr-un decret, a permis folosirea temporară pe teritoriul RSSM a codurilor: penal, civil, de procedură penală, civilă, al muncii și al familiei ale RSSU [21]. Această situație a durat până la adoptarea Codului penal al RSSM din 24 martie 1961, care a acționat în Republica Moldova până în 12 iunie 2003.

Inițial, în afară de pedepsele prevăzute actualmente de art.21 din Codul penal al Republicii Moldova, în sistemul pedepselor erau incluse: deportarea, expulzarea, munca corecțională fără privațiunea de libertate. Prin Decretul Președintelui Republicii Moldova despre introducerea unor modificări și completări în unele acte legislative ale RSS Moldovenești, nr.3803-XI din 29.03.1990, a fost introdusă așa o pedeapsă complementară ca ridicarea contra echivalent a mijlocului de transport [22].

În conformitate cu art.25 din Codul penal al Republicii Moldova, deportarea reprezenta îndepărtarea condamnatului din locul său de trai, obligându-l să se stabilească într-o anumită localitate, pe când în conformitate cu art.26 din același Cod penal expulzarea constituia îndepărtarea condamnatului din locul său de trai, interzicându-i-se să locuiască în anumite localități.

Anume prin indicarea în sentință a locului concret unde urma să locuiască condamnatul deportarea se deosebea de expulzare. Ambele pedepse se prevedeau atât ca pedepse principale, cât și ca pedepse complementare. Ambele nu se aplicau minorilor în vârstă de până la 18 ani, iar deportarea nu se aplica de asemenea femeilor gravide și femeilor care aveau la întreținerea lor copii în vârstă sub 8 ani. Încă în timpul Uniunii Sovietice, majoritatea savanților juriști se pronunțau pentru extinderea acestor pedepse, indicând, în primul rând, ineficacitatea acestora și, ca rezultat, aplicarea lor extrem de rară. Bineînțeles, odată cu declararea suveranității și independenței statului nostru, datorită teritoriului relativ mic al Republicii Moldova, condițiile obiective de punere în executare a acestor pedepse au dispărut.

Considerăm că anume din aceste considerente ambele pedepse au fost excluse din Codul penal al Republicii Moldova, în conformitate cu Legea Republicii Moldova privind unele modificări în Codul penal, nr.11 45-XII din 04.08.1992 [23].

În conformitate cu art.27 din Codul penal al Republicii Moldova, munca corecțională fără privațiune de libertate se stabilea pe un termen de la două luni până la doi ani și se executa conform sentinței instanței de judecată fie la locul de muncă al condamnatului, fie în alte locuri din raionul în care locuia condamnatul, cu reținerea din câștigul acestuia în folosul statului a unei părți stabilite de instanță în limitele de la 5 la 20 de procente din sumă.

Odată cu ratificarea, prin Hotărârea Parlamentului nr.1298-XII din 24.07.1997 a Convenției europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, a apărut necesitatea abolirii pedepsei în cauză, deoarece, în conformitate cu art.4 alin.(2) al Convenției menționate, „nimeni nu poate fi constrâns să execute o muncă forțată sau obligatorie” [24]. Ca rezultat, în scopul armonizării legislației naționale cu convențiile naționale ratificate, prin Legea Republicii Moldova pentru modificarea Codului penal, Codului de procedură penală, Codului cu privire la contravențiile administrative, Codului de executare a sancțiunilor de drept penal și a Codului muncii, nr.205-XIV din 25.11.1998 [25], munca corecțională fără privațiunea de libertate a fost exclusă din sistemul pedepselor penale al Republicii Moldova.

Prin Decretul Președintelui Republicii Moldova despre introducerea unor modificări și completări în unele acte legislative ale RSS Moldovenești, nr.3803-XI din 29.03.1990 [26], sistemul pedepselor penale a fost completat cu o pedeapsă nouă – ridicarea contra echivalent a mijlocului de transport.

Această pedeapsă consta în ridicarea forțată și în realizarea ulterioară în modul stabilit a mijlocului de transport proprietate personală a persoanei condamnate cu remiterea sumei încasate fostului proprietar, cu excepția cheltuielilor de realizare [27].

Pedepsei în cauză îi erau proprii careva semne specifice ce o deosebeau de altele. În primul rând, ea constă în trecerea forțată din proprietatea unei persoane în proprietatea alteia a unui obiect specific. Această trecere forțată apropia pedeapsa în cauză de confiscarea averii, dar, în același timp, ea, spre deosebire de confiscarea averii, nu era gratuită, ci contra unui echivalent bănesc, stabilit, după cum rezultă din art.36, 37 ale Regulamentului cu privire la modul și condițiile de executare în RSS Moldovenească a pedepselor penale, care nu sunt legate de aplicarea măsurilor de înrâurire corecțională prin muncă asupra condamnaților, aprobat prin Decretul Președintelui Republicii Moldova nr.3359 din 05.04.1984 [28], de către magazinul de mărfuri primite în comision. De confiscarea averii, ridicarea contra echivalent se deosebea și prin faptul că forțat putea fi transmis doar automobilul.

Ridicarea contra echivalent a mijlocului de transport constituia o pedeapsă complementară și se aplica doar în cazurile prevăzute de Partea Specială a Codului penal al Republicii Moldova, și anume: în caz de încălcare a regulilor de securitate a circulației și de exploatare a mijloacelor de transport de către persoanele care conduc mijloacele de transport (art.177 din Codul penal al Republicii Moldova), de conducere a mijloacelor de transport în stare de ebrietate (art.177¹), de predare a conducerii mijlocului de transport unei persoane aflate în stare de ebrietate (art.177³).

E greu a constata eficacitatea unei asemenea pedepse. S-ar crede că ea era lipsită și de elementul coercitiv (deși ridicarea era forțată, echivalentul bănesc se restituia proprietarului) și de efectul preventiv. Dar în realitate, prin aplicarea acestei pedepse persoana nu era privată de posibilitatea de a procura un alt mijloc de transport. Afectând doar în careva măsură situația patrimonială a persoanei, aceasta era lipsită de careva consecințe juridico-penale utile. Probabil, anume din acest motiv ridicarea contra echivalent a mijlocului de transport a fost exclusă, prin Legea Republicii Moldova pentru modificarea și completarea unor acte legislative, nr.51-XIII din 14.04.1994 [29], din sistemul pedepselor penale al Republicii Moldova.

În sistemul pedepselor penale al Republicii Moldova a existat pedeapsa cu moartea – cea mai severă și contradictorie pedeapsă pe care a cunoscut-o vreodată omenirea. Istoria civilizației contemporane nu cunoaște o careva analogie privind atitudinea umanității față de aplicarea pedepsei capitale și s-ar crede că această problemă nu-și va găsi rezolvarea univocă în timpul apropiat. Aceasta se datorează faptului că pedeapsa capitală ca tip al pedepsei se apreciază nu numai în cadrul jurisprudenței, dar și în cadrul politicii penale a statului, filosofiei, sociologiei, psihologiei, în fine la nivel de conștiință socială.

Articolul 22 al Codului penal al Republicii Moldova din 1961 se prevedea că pedeapsa cu moartea se aplică ca măsură excepțională prin împușcare, pentru infracțiuni contra statului, pentru omor premeditat săvârșit cu circumstanțe agravante, pentru viol ce a avut urmări extrem de grave, precum și pentru violarea unei minore în vârstă de până la 14 ani, pentru atentarea la viața colaboratorului de poliție și pentru infracțiuni militare grave. Această pedeapsă nu se aplica femeilor și minorilor sub vârsta de 18 ani. După cum rezultă din aceste prevederi, pedeapsa în cauză se aplică doar în anumite cazuri, destul de limitate.

Odată cu ratificarea prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr.522-XIII din 12.07.1995 [30] a statutului Consiliului Europei, Republica Moldova a fost primită ca membru al Consiliului Europei, cu condiția abolirii pedepsei capitale, deoarece Protocolul adițional nr.6 al Convenției europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale prevede că pedeapsa penală este abolită. Această normă e obligatorie pentru statele membre ale Consiliului Europei. Ca rezultat, această pedeapsă a fost exclusă din sistemul pedepselor Republicii Moldova.

Actualmente, Codul penal al Republicii Moldova adoptat la 18 aprilie 2002, intrat în vigoare la 12 iunie 2003, are o cu totul altă viziune asupra pedepsei penale și a categoriilor acesteia.

Astăzi pedeapsa penală nu este o osândă pentru condamnați, ci, în primul rând, un mijloc de restabilire a echității sociale, în al doilea rând – un mijloc de corectare a condamnaților și, în al treilea rând – un mijloc de prevenire generală și specială a săvârșirii de noi infracțiuni.

Pedepsele penale prevăzute în actualul Cod penal sunt de două categorii: care pot fi aplicate persoanelor fizice și care pot fi aplicate persoanelor juridice ce desfășoară activitate de întreprinzător.

Cele aplicate persoanelor fizice sunt expres enumerate în art.62 CP RM, în ordinea de la cea mai blândă spre cea mai aspră. Această normă, spre deosebire de norma analogică din Codul penal din 1961, conține noi categorii de pedepse care anterior nu erau prevăzute și care reflectă exigențele politicii penale contemporane. Astfel de pedepse sunt: munca neremunerată în folosul comunității, arestul, detințiunea pe viață.

Un capitol separat al Codului penal (Capitolul X) este dedicat măsurilor de siguranță, printre care expulzarea și confiscarea specială, care anterior erau prevăzute printre pedepsele penale.

În concluzie ținem să menționăm următoarele.

În primul rând, suntem absolut de acord cu marele jurist Ion Tanoviceanu care menționează că întreaga evoluție a dreptului penal este legată de evoluția pedepsei. Dreptul penal a urmat concepția pe care de-a lungul timpului au avut-o popoarele despre ideea de justiție penală, idee care servea la modelarea pedepselor.

În al doilea rând, severitatea represiunii a fost o continuă cauză de înăsprire a moravurilor, alimentând îndârjirea criminalilor feroci și măbind numărul acestora. Numai după ce pedepsele au început să fie mai blânde s-a produs acea deplasare puternică de la criminalitatea sângeroasă la criminalitatea frauduloasă. Aceste învățăminte au fost plătite scump de omenire, dar, după cum se vede, întotdeauna este nevoie de sacrificii [31].

Astfel, în dreptul penal, ca și în alte domenii ale dreptului, neconținut s-au produs schimbări. Politica penală promovată a dovedit că creșterea represiunii penale nici pe departe nu dă acele rezultate care au fost preconizate sau care sunt necesare societății. Motiv din care legea penală, dar, în special, doctrinarii și lucrătorii practici, sunt în continuă căutare a unor căi cât mai eficiente de îmbunătățire a calității politicii penale promovate de stat și în acest context alternativele privațiunii de libertate își merită locul lor ca obiect de cercetare.

În al treilea rând, măsuri neprivative de libertate ce rațional înlocuiau detențiunea au fost cunoscute dintotdeauna, atât doar că nu formau un concept aparte. Din cele mai vechi timpuri, societatea căuta diverse metode care ar înlocui deținerea într-un penitenciar, având în același timp un efect mai mare asupra făptuitorului decât chiar privarea lui de libertate (strigarea peste sat, amenda, munca corecțională etc.).

Referințe:

1. Pradel J. Droit penal compare. - Paris: Dalloz, p.569-570.
2. Beccaria C. Despre infracțiuni și pedepse. - București: Rosetti, 2001, p.85.
3. Кузнецова Н.Ф., Тяжкова И.М. Курс уголовного права. Часть Общая. Том 2. - Москва: Зерцало, 1999, с.369.
4. Gheorghiu-Brădet I. Istoria dreptului românesc de la origini până în 1945. - Brașov: Tipocart Brașovia, 1994, p.33.
5. Aramă E. Istoria dreptului românesc. - Chișinău, 1995, p.19.
6. Cernea E., Molcuț E. Istoria statului și dreptului românesc. - București: Șansa S.R.L., 1998, p.132.
7. Pascu Șt., Hanga V. Crestomația pentru studiul istoriei statului și dreptului românesc. Vol. III. - București: Editura Științifică, 1963, p.759.
8. Brânză S. Evoluția reglementărilor privind protecția penală a proprietății pe teritoriul Republicii Moldova. - Chișinău: ARC, 2001, p.83.
9. Condorachi I.D. Trăsăturile caracteristice ale vechiului drept penal românesc. - București, 1934, p.4.
10. Brânză S. Op. cit., p.84.
11. Ibidem, p.85.
12. Ibidem.
13. Aramă E. Op.cit., p.87.
14. Cernea E., Molcuț E. Op.cit., p.154.
15. Aramă E. Op. cit., p.113.
16. Ibidem, p.130.
17. Istoria dreptului românesc. Vol.II. Coordonator I.Ceterchi, p.403.
18. Pebit E., Zotta C. Codul penal „Carol al II-lea” adnotat. - Editura ziarului „Universul”, 1939, p.78.
19. Багрий-Шахматов Л.В. Уголовная ответственность и наказание. - Минск, 1976, с.227-228.
20. Ibidem, p.239-240.
21. Aramă E. Op. cit., p.183.
22. Veștile. - 1990. - Nr.5/95.
23. Monitorul Parlamentului. - 1992. - Nr.8.
24. Tratatate internaționale. Vol.1. Monitorul Oficial al Republicii Moldova. - 1998. - Nr.1. - P.341.
25. Monitorul Oficial al Republicii Moldova. - 1999. - Nr.7-8/37.
26. Veștile. - 1990. - Nr.5/95.
27. Drept penal. Partea Generală / Sub redacția lui A. Borodac. - Chișinău: Știința, 1994, p.257.
28. Veștile. - 1984. - Nr. 4/35.
29. Monitorul Oficial al Republicii Moldova. - 1994. - Nr.6/7.
30. Monitorul Oficial al Republicii Moldova. - 1995. - Nr.41-42 /474.
31. Tanoviceanu I. *Citat de O.Pop.* Executarea pedepsei privative de libertate. - Chișinău, 2004, p.70.

Prezentat la 23.03.2007